

ВІСНИК

№ 4 (225)
КВІТЕНЬ
2015

Книжкова палата
України

КНИЖКОВОЇ ПАЛАТИ

НАУКОВО-ПРАКТИЧНИЙ ЖУРНАЛ * ЩОМІСЯЧНИК * ЗАСНОВАНИЙ У СЕРПНІ 1996 Р.

УДК 015:061.1](477)(051)

З М І С Т

ВИДАВНИЧА СПРАВА

- ЧЕРНИШ Н.* До питання про сучасну типологію енциклопедій 3
ФІЯЛКА С. Різноманіття та можливості наукових методів у дослідженнях
із теорії та історії видавничої справи та редагування 9

РЕЦЕНЗІЇ

- БИКОВА Т.* Шляхи зростання сучасного українського літературознавства 11

БІБЛІОТЕЧНА СПРАВА

- ПОЛЬОВИК С.* Інноваційна роль бібліотек у сучасному соціумі 13
МИСЮРА Ю. Ретрокаталогізація як засіб відображення фонду періодичних видань у ДНПБ України
ім. В. О. Сухомлинського 16
КАПРАЛЮК О. Науково-методична діяльність мережі наукових сільськогосподарських бібліотек:
сучасний стан та проблеми 19

ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ

- КОПИТКО Т.* Сучасні напрями оптимізації використання електронно-інформаційних ресурсів 21

ІСТОРИЧНІ РОЗВІДКИ

- ХОМИЧ Л.* Співпраця Бруно Шульца з дрогобицькою обласною газетою
"Більшовицька правда" (1939—1941 рр.) 25

ВИДАТНІ ДІЯЧІ ТА ВИЗНАЧНІ ПОДІЇ

- ДОМБРОВСЬКА Л.* Михайло Демков — невтомний трудівник на ниві вітчизняної освіти 27

ПОЛІТИКА. КУЛЬТУРА. МИСТЕЦТВО

- СМОЛА Л.* Міфотворення в системі соціально-політичних відносин сучасного суспільства 31
БІЛОВУС Л. Український католицький університет в україномовній періодиці США 33
ГУССВА О. Формування жанру нарису в російській літературі та журналістиці 38
ОСТАПЕНКО Г. Застосування методів соціального інжинірингу в управлінні
інтернет-комунікаціями ВНЗ 40
ЗАГУМЕННА В., ТИМОШЕНКО І. Підготовка, перепідготовка та підвищення кваліфікації
бібліотечно-інформаційних фахівців у НАКККіМ 43

КОНФЕРЕНЦІЇ. КОНКУРСИ. ВИСТАВКИ

- ЯРОШЕНКО Т., БОРИСОВА Т.* Наукова комунікація в цифрову епоху: з точки зору дослідників,
видавців, бібліотекарів 44
АНДРЕЄВА Т. Які регуляторні рішення потрібні для збільшення кількості наукових
публікацій міжнародного рівня 49

**Засновник, редакція,
видавець
і виготовлювач**
Державна наукова
установа
"Книжкова палата
України імені Івана
Федорова"

Головний редактор
Микола СЕНЧЕНКО

**Заступник головного
редактора**
Наталія ПЕТРОВА

Журнал "Вісник Книжкової палати" президією Вищої атестаційної комісії України віднесено до наукових фахових видань України в галузі технічних, історичних наук, соціальних комунікацій (книгознавство, бібліотекознавство, бібліографознавство) (постанова президії ВАК України від 22.12.2010 № 1-05/8)

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

Технічні науки:

Микола Іванович СЕНЧЕНКО — доктор технічних наук, професор (голова редколегії)

Георгій Георгійович АСЕСВ — доктор технічних наук, професор

Всеволод Вікторович ВАСИЛЬЄВ — доктор технічних наук, професор

Роберт Петрович КАРТАШОВ — доктор технічних наук, професор

Віктор Мефодійович МИХАЙЛЕНКО — доктор технічних наук, професор

Ігор Миколайович РЯБЧЕНКО — доктор технічних наук, професор

Історичні науки:

Валентина Олександрівна ІЛЬГАНАСВА — доктор історичних наук, професор

Ярослав Степанович КАЛАКУРА — доктор історичних наук, професор

Сергій Георгійович КУЛЕШОВ — доктор історичних наук, професор

Михайло Семенович СЛОБОДЯНИК — доктор історичних наук, професор

Валерій Федорович СОЛДАТЕНКО — доктор історичних наук, професор

Василь Миколайович ШЕЙКО — доктор історичних наук, професор

Соціальні комунікації:

Ірина Олександрівна ДАВИДОВА — доктор наук з соціальних комунікацій, професор

Ольга Володимирівна ТРИЩУК — доктор наук з соціальних комунікацій, професор

Ганна Василівна ШЕМАЄВА — доктор наук з соціальних комунікацій, професор

**Рекомендовано до друку вченою радою Книжкової палати України
протокол від 09.04.2015 № 4**

Відповідальна за випуск Наталія ЖДАНОВА

Коректура Євгенія ПАНЧЕНКО

Комп'ютерні складання та верстання:

Маргарита ГАБРОВСЬКА, Аеліта АЛЕКСАНЯН

Використання у будь-якій формі матеріалів, що опубліковані в журналі, узгоджується з редакцією. Посилання на видання обов'язкові. Авторські оригінали не повертаються. Редакція не завжди поділяє точку зору авторів статей.

Адреса редакції, видавця та виготовлювача:

просп. Ю. Гагаріна, 27,
Київ, 02660

Тел.: (044) 292-01-34

(приймальня),

(044) 292-30-11 (редакція)

Факс: (044) 296-71-15

visnyk@ukrbook.net

© Книжкова палата України, 2015
© В. Кузьменко, художнє оформлення
обкладинки, 2005

ПО працює в напрямі розвитку і впровадження інноваційних послуг в українських бібліотеках для подальшої інтеграції України до всесвітнього інформаційного простору в межах програми "Бібліоміст" (фондація Білла та Мелінди Гейтс) спільно з Радою міжнародних наукових досліджень та обмінів (IREX) й іншими міжнародними проектами і програмами. Така співпраця надає можливість студентам активно долучатися до участі в громадському та професійному житті.

У 2013 році у структурі Інституту післядипломної освіти НАКККіМ створено кафедру бібліотекознавства та інформаційних комунікацій. Метою її діяльності є підготовка для бібліотек різних типів і видів висококваліфікованих фахівців, які здатні використовувати інноваційні технології і методики, прогресивні форми бібліотечно-інформаційної діяльності та бути конкурентоспроможними на ринку праці.

Кафедра бібліотекознавства та інформаційних комунікацій здійснює набір студентів за напрямом "Книгознавство, бібліотекознавство і бібліографія", кваліфікація — "Фахівець з бібліотечної справи", освітньо-кваліфікаційний рівень "Бакалавр". Студентам пропонується денна та заочна форми навчання. Зарахування відбувається згідно з умовами вступу до ВНЗ України.

На базі кафедри бібліотекознавства та інформаційних комунікацій проходять перепідготовку бібліотекарів, які

мають нефахову вищу освіту і можуть отримати другу вищу бібліотечну освіту на здобуття кваліфікаційного рівня "Спеціаліст" за спеціальністю "Книгознавство, бібліотекознавство і бібліографія" та кваліфікацію "Менеджмент бібліотечно-інформаційної діяльності". Зарахування відбувається за результатами вступного тестування. Повний цикл перепідготовки охоплює 1,5 роки (3 семестри). Форма навчання — заочна. Водночас через зміни в законодавстві про вищу освіту в 2016 році буде здійснено останній набір студентів за такими правилами та у подібному форматі.

НАКККіМ також надає унікальну можливість отримати вищу бібліотечну освіту випускникам коледжів або училищ культури та тим працівникам бібліотек, які вже мають середню спеціальну освіту. Продовжити навчання вони можуть із 3-го курсу і за 2 роки здобути освітньо-кваліфікаційний рівень "Бакалавр" та в перспективі вступити до магістратури.

Таким чином, робота НАКККіМ базується на нерозривній тріаді: підготовка, перепідготовка кадрів та підвищення кваліфікації працівників культури і мистецтв. Підготовка та перепідготовка кадрів відбувається згідно із соціальним замовленням та індивідуальними запитами громадян України, підвищення кваліфікації у галузі культури і мистецтв — за державним замовленням.

Надійшла до редакції 17 квітня 2015 року

КОНФЕРЕНЦІЇ. КОНКУРСИ. ВИСТАВКИ

УДК 050.48-028.42(477):[655+026/027

Тетяна Ярошенко,
кандидат історичних наук,
директор Наукової
бібліотеки НаУКМА

Тетяна Борисова,
завідувач відділу
електронних ресурсів
Наукової бібліотеки НаУКМА

Наукова комунікація в цифрову епоху: з точки зору дослідників, видавців, бібліотекарів Прогрес науки обернено пропорційний кількості журналів, що видаються **Шостий закон Паркінсона**

Статтю присвячено огляду питань наукової комунікації з точки зору дослідників, видавців та бібліотекарів, порушених на III Міжнародній конференції в НаУКМА в березні 2015 р. Представлено, зокрема, аналіз журнальної моделі наукової комунікації, сучасного стану видання вітчизняних наукових часописів та їх відповідності міжнародним стандартам. Презентовано також актуальні питання наукометрії та бібліометрії, менеджменту електронних ресурсів в сучасних бібліотеках, впровадження новітніх інформаційних технологій, стратегій відкритого доступу, зокрема у розвитку тематичних та інституційних депозитаріїв. Розглянуто окремі аспекти бібліотечної освіти, представлено резолюцію конференції.

Ключові слова: наукова комунікація, науковий журнал, рецензування, наукометрія, бібліометрія, електронні ресурси, відкритий доступ, репозитарій, бібліотека, вища бібліотечна освіта.

Проблема наукової комунікації для дослідників є надзвичайно актуальною, особливо для нашої країни. Серед завдань — оперативність розповсюдження результатів діяльності українських вчених, збільшення їхньої присутності у світовому академічному просторі через усунення бар'єрів або навіть ізоляваності, обмін думками та багато іншого, що сприяє розвитку сучасної науки. Фахова

комунікація, як відомо, має чотири основні складники: "реєстрація" нової ідеї чи дослідження; "сертифікація" якості дослідження; інформування про дослідження та його результати (передусім через публікацію в науковому журналі); "архівування" результатів для майбутніх доступів та використання. Перші три з них забезпечені надійною журнальною моделлю, що пройшла 350-літню перевірку

часом, а її "серцем" є система "peer review" — незалежне експертне оцінювання кожної статті (контроль за якістю). Четвертий — архівування, зберігання — завжди був прерогативою бібліотек (для друкованих видань), а у світі новітніх технологій — репозитаріїв, або електронних архівів, зокрема відкритого доступу.

Саме ці наскрізні теми були предметом обговорення на III Міжнародній науково-практичній конференції "Наукова комунікація в цифрову епоху", що відбулась 10—12 березня 2015 року в Національному університеті "Києво-Могилянська академія". Цьогоріч співorganizаторами конференції, яка вже втретє¹ проходить за ініціативою Наукової бібліотеки Національного університету "Києво-Могилянська академія", виступили також Державний фонд фундаментальних досліджень, Наукова бібліотека імені М. Максимовича Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського, Інститут післядипломної освіти НАККіМ, Українська бібліотечна асоціація та Громадська організація "Українське Фулбрайтівське коло". Фінансову підтримку заходу надали відомі світові видавці — компанії "Springer" та "EBSCO Publishing". У конференції взяли участь понад 130 представників провідних університетів, наукових установ, бібліотек, видавництва України, Німеччини, Польщі, Росії, Туреччини та Нідерландів.

Тематика нинішнього заходу була сфокусована на проблемах українських наукових журналів та можливих шляхах їх вирішення в напрямі наближення до відповідних міжнародних стандартів. Серед порушених питань: наукометрія та бібліометрія, електронні ресурси в освітньому та науковому просторі, авторське право, сучасні тенденції в русі за відкритий доступ, окремі аспекти впровадження новітніх інформаційних технологій в практику бібліотечної діяльності².

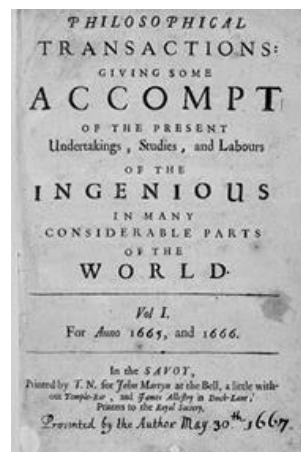
6 березня 2015 року виповнилось 350 років першому науковому журналу — "Philosophical Transactions of the Royal Society" (скорочено Phil. Trans.), який видавало Лондонське королівське товариство. Він започаткував журнальну модель наукової комунікації та став відліковим в історії науки загалом. Видання виходить і донині, хіба що конкурує ще із майже 30 000 академічними друкованими органами³.

Тож першу сесію конференції було присвячено 350-літтю журнальної моделі та зосереджено на детальному розгляді її переваг та проблем. На потребі відповідності цих засобів наукової комунікації сучасним викликам наголосив президент Національного університету "Києво-Могилянська академія" Андрій Мелешевич під час вітального слова на відкритті форуму. Складний стан українських наукових журналів відзначали усі учасники конференції. Величезна кількість видань, зареєстрованих у Державній атестаційній комісії України як гідні для публікацій науковців, здебільшого не відповідають світовим критеріям у сфері наукових рецензованих журналів. Лише невелика їхня кількість входить до міжнародних наукометричних баз, ще менше — мають імпаکت-фактор.

¹ Чуканова С. О. Наукова комунікація в цифрову епоху: бачення сучасних бібліотек / Чуканова С. О. // Бібліотечний форум України. — 2013. — № 1. — С. 38—40; Чуканова С. О. Наукова комунікація в цифрову епоху: новини з Другої міжнародної конференції в Могилянці (препринт) / Чуканова С. О. // Бібліотечний форум України. — 2015. — № 1.

² Відео всіх доповідей конференції можна переглянути за наступним посиланням: <https://www.youtube.com/playlist?list=PLNHNeu3stMriAfY5m0rsNd2gdy61QSK>.

³ Ярошенко Т. Електронні журнали в системі інформаційних ресурсів бібліотеки : [монографія] / Т. О. Ярошенко ; [авт. передм. В. С. Бреховецький]. — Київ : Знання, 2010. — 215 с.

Перший випуск журналу "Philosophical Transactions"

Лева частка наукової періодики видається українськими університетами — відзначив під час ключової доповіді "Університетські наукові журнали: стан та перспективи" заступник міністра освіти і науки України Максим Стріха⁴. І лише 12 вітчизняних журналів із понад 1500 університетських видань індексуються наукометричною базою Scopus (станом на кінець лютого 2015 р.), до того ж їх індекс цитування дуже низький. Тематично це періодика, зосереджена на фізико-математичних та технічних дослідженнях. Що ж до, наприклад, української соціогуманітаристики, ці напрями слабо інтегровані до світової науки. Серед проблем, які потребують вирішення, заступник міністра виокремив відсутність мотивації у науковців публікувати праці в якісних рецензованих наукових журналах, адже таке дослідження передбачає значно більше затрат часу та зусиль, тоді як для отримання ступеня кандидата чи доктора наук достатньо публікацій у виданнях із переліку ДАК України, вимоги до яких набагато нижчі.

Голова Науково-видавничої ради НАН України Ярослав Яцків у доповіді "Наукова періодика як складова гуманітарного розвитку держави"⁵ виступив із критикою великої кількості "неакадемічних" видань України, більшість з яких не забезпечують необхідної якості публікацій. Доповідач зазначив також невідповідність числа наукових журналів (більше 2300 назв) та публікацій (близько 24 тисяч в українських та світових академічних виданнях) якості розвитку науки та фахової комунікації в Україні. Так, лише 18 журналів, які індексовані наукометричною базою Scopus, мають індекс Гірша більше 0. Серед кроків, які пан Ярослав запропонував для покращення інтегрованості українських вчених у світову науку — наявність англомовної версії журналу, доступність видання у мережі, система мотивації для дослідників. Як приклад запровадження таких заходів він навів програму НАН України з підтримки випуску академічних періодичних видань, згідно з якою усі журнали, що мають англомовну версію, видаються за фінансової підтримки Академії наук.

Тему індексування наукових журналів НАН України світовими наукометричними базами продовжила директор Видавничого дому "Академперіодика" Олена Вакаренко. У доповіді "Періодичні академічні видання: представленість в Інтернеті та проблеми відповідності критеріям світових баз даних"⁶ вона наголосила на вимогах до створення

⁴ Стріха М. Університетські наукові журнали: стан та перспективи: <http://www.ekmair.ukma.kiev.ua/handle/123456789/4067>.

⁵ Яцків Я. Наукова періодика як складова гуманітарного розвитку держави: <http://www.ekmair.ukma.kiev.ua/handle/123456789/4071>.

⁶ Вакаренко О. Періодичні академічні видання: представленість в Інтернеті та проблеми відповідності критеріям світових баз даних: <http://www.ekmair.ukma.kiev.ua/handle/123456789/4069>.

якісних уніфікованих веб-ресурсів журналів, оформлення пристатейних списків літератури відповідно до стандартів світових наукометричних баз та необхідності присвоєння DOI (Digital Object Identifier)⁷ для статей.

Ростислав Влох, директор Інституту фізичної оптики імені О. Г. Влоха, головний редактор журналу "Ukrainian Journal of Physical Optics", у доповіді "Розвиток української наукової періодики. Підсумки та перспективи" розповів про досвід рейтингування українських природничих та технічних фахових журналів, який у 2004 році запропонувала Експертна рада з фізики. Відповідно до різноманітних критеріїв українську фахову періодику розподілили на вісім груп. З часом журнали із перших чотирьох категорій (близько 20% загальної кількості з кожної дисципліни) стали цитованими, багато з них увійшли до наукометричних світових баз. Тоді як з усіх інших видань за 10 років лише п'ять журналів потрапили до бази Scopus.

Результати опитування українських науковців щодо шляхів підвищення рейтингу наукових журналів представила Валентина Андрущенко⁸, завідувач відділу організації фундаментальних досліджень у галузі природничих та технічних наук Державного фонду фундаментальних досліджень. Доповідач зазначила, що більшість науковців під час публікації робіт зважають на такі критерії видання, як наявність імпаکت-фактору, електронної форми, відповідність професійній тематиці, лише 20% респондентів відзначили важливість присутності журналу в переліку ДАК. Необхідним критерієм видання фахівці вважають професійне рецензування, яке б дало змогу підвищити якість наукової комунікації України.

Про реферативний журнал як про одну із форм професійних контактів говорив Андрій Крючин, заступник директора з наукової роботи Інституту проблем реєстрації інформації НАНУ, у доповіді "Представлення українських наукових видань у реферативному журналі "Джерело".

Про проблеми з репрезентацією вітчизняних засобів наукової комунікації у світових наукометричних базах у виступі "Як і чому втрачають українські видання? Що ми можемо і маємо зробити, щоб запобігти цим втратам"⁹ розповіла Ірина Тихонкова, керівник редакції журналу "Biopolymers and Cell". Причинами низьких рейтингів національних видань, на її думку, є незначна кількісна представленість у базах, відсутність уніфікованої назви та резюме англійською, сайти або з невеликим архівом, або взагалі не розроблені, вузьке коло рецензентів, авторів, редколегії, редакції не перевіряють списки літератури, які, до того ж, не проіндексовані в базах даних, відсутні DOI. Також підвищеною видимістю робіт українських дослідників може слугувати популяризація у спеціалізованих соціальних мережах науковців (ResearchGate, Mendeley), використання ідентифікаторів вчених (ORCID, ResearcherID) тощо.

На продовження теми низької цитованості вітчизняних досліджень відповідальний секретар редакції Наукового вісника Національного гірничого університету Тамара Барна у доповіді "Просування наукового журналу до глобальних інформаційних ресурсів" наголосила на необхідності розроблення концепції журналу та моделі рецензування,

посиленні складу редколегії, укладанні угод на поширення контенту видання провідними агрегаторами інформації.

Доцент кафедри управління інформаційно-аналітичної діяльності та євроінтеграції Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова Яна Чепуренко у доповіді "Інформаційно-комунікаційні засоби наукового видання у формуванні ефективних наукових комунікацій" зазначила, що фаховий друкований орган повинен мати усі необхідні елементи для того, щоб знайти кінцевого споживача у системі наукових комунікацій. До таких інформаційно-комунікаційних засобів пані Яна відносить відповідні УДК/ББК у виданні, дійсні цитати, правильно оформлені списки посилань, наявність покажчиків, якісну анотацію та реферат. Тому професійне спілкування, на думку доповідача, залежить від ефективного впровадження та гармонізування державних стандартів у видавничій сфері, формування кадрового потенціалу редакцій, менеджменту наукових видань.

З доповіддю "Проект "Наукова періодика України": три роки розвитку"¹⁰ виступив Андрій Кузнецов, керівник служби підтримки його видавців. "Наукова періодика України" — платформа, яка на основі програмного забезпечення OJS (Open Journal System) пропонує повний технологічний супровід для наукового журналу (від рукопису до статистики) та оптимізацію під вітчизняних видавців. Окресливши досвід її використання, пан Андрій запропонував стратегію роботи для підвищення якості наукової комунікації в Україні. Серед доцільних заходів — дотримання світових стандартів у створенні академічних журналів більшістю учасників процесу; організація Української асоціації видавців наукової періодики; створення національного індексу наукового цитування за прикладом INDEX COPERNICUS (Польща) й РИНЦ (Росія); розробка єдиного реєстру вчених України (на основі технології ORCID).

Ольга Полухович у доповіді "Києво-Могилянські академічні рецензовані журнали: перші досягнення проекту та перспективи розвитку"¹¹ розповіла про досвід створення рецензованого англійського журналу відкритого доступу гуманітарного профілю "Kyiv-Mohyla Humanities Journal", перший номер якого побачив світ у 2014 році.

Тетяна Андреева, редактор журналу "Tobacco Control and Public Health in Eastern Europe", у доповіді "Науковий рецензований електронний журнал: створення та просування" зауважила проблему неготовності багатьох українських журналів до професійних авторів. Тому останні надають перевагу публікаціям в іноземних фахових виданнях.

Ще один приклад розробки та функціонування рецензованого наукового журналу представив Віталій Черноіваненко, головний редактор видання "Judaica Ukrainica", у виступі "Особливості створення та просування наукового електронного журналу".

Завершила першу сесію конференції доповідь директора Наукової бібліотеки Національного університету "Києво-Могилянська академія" Тетяни Ярошенко "Модель наукового журналу: перші 350 років. Що далі?"¹². Розглядаючи еволюцію цих видань, доповідачка відзначила важливість журнальних публікацій у системі наукових комунікацій. Журнальна стаття була і залишається серцевиною фахової взаємодії, атомною одиницею академічної інформації, збе-

⁷ Ярошенко Т. О. Про CrossRef, DOI, OpenURL та інші інновації в епоху електронних журналів: що, чому, як, навіщо? / Тетяна Ярошенко // Бібліотечний форум України. — 2009. — № 1. — С. 26—29. <http://www.ekmair.ukma.kiev.ua/handle/123456789/91>.

⁸ Андрущенко В. Наукова періодика — досвід та перспективи з погляду вітчизняних вчених: <http://www.ekmair.ukma.kiev.ua/handle/123456789/4064>.

⁹ Тихонкова І. Як і чому втрачають українські видання? Що ми можемо і маємо зробити, щоб запобігти цим втратам: <http://www.ekmair.ukma.kiev.ua/handle/123456789/4068>.

¹⁰ Кузнецов А. Проект "Наукова періодика України": три роки розвитку: <http://www.ekmair.ukma.kiev.ua/handle/123456789/4065>.

¹¹ Полохович О. Києво-Могилянські академічні рецензовані журнали: перші досягнення проекту та перспективи розвитку: <http://www.ekmair.ukma.kiev.ua/handle/123456789/4066>.

¹² Ярошенко Т. Модель наукового журналу: перші 350 років. Що далі?: <http://www.ekmair.ukma.kiev.ua/handle/123456789/4070>.

рігаючи високу якість через експертну оцінку та незалежне рецензування й оперативність. Профільне видання як першоджерело для оприлюднення наукових досягнень, теорій, результатів досліджень, місце для критичного розгляду нових ідей відіграє важливу роль у поширенні наукової та технічної інформації. Саме за журнальними публікаціями здебільшого оцінюють авторитет не лише ученого у світовій академічній громаді (індекс цитування), а й власне часопису (імпаکت-фактор). Поява електронних версій видань останніми десятиліттями спричинила низку змін у системі наукових комунікацій, в усіх складових ланцюга "дослідник—наукове дослідження—публікація—видавництво—бібліотека—читач". Доповідач проаналізувала ці чинники та виклики в епоху Веб 2.0, зокрема рух відкритого доступу, у справі оперативності та доступності.

На другій сесії конференції, що відбулася 11 березня, обговорювалися питання наукометрії та бібліометрії, а також можливості розвитку електронних ресурсів та застосування їх в науці та освіті.

Розпочали сесію представники світових провайдерів електронних ресурсів. Регіональний менеджер компанії "EBSCO Information Services" із продажів у Польщі, Латвії, Литві та Україні Тереза Горецька (Teresa Gorecka) у доповіді "Discovery tools for libraries and all metrics for research assessment" розповіла про сервіси, що їх "EBSCO" пропонує бібліотекам для вдосконалення пошуку по всіх ресурсах (EBSCO Discovery Service), а також про Plum X — альтернативний варіант метрики для науковця з можливістю відслідковувати згадування у соціальних медіа. Ще один представник компанії Лешек Червінський (Leszek Czerwinski) у доповіді "Information resources from leading publishers for academic libraries"¹³ повідомив про нові ресурси, що їх "EBSCO" пропонує користувачам.

Арва Фалазі, менеджер видавничої компанії "Springer science+business media", виступив з доповіддю "Springer in the region and its role in improving the research foundation", що стосувалася журналів видавництва "Springer" та можливостей їх використання в Україні.

Теоретичному підґрунтя наукометрії та бібліометрії була присвячена доповідь "Синергетика наукових комунікацій"¹⁴ Леоніда Костенка, завідувача відділу бібліометрії та наукометрії Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. Дослідник розглянув синергетичні засади появи емпіричних рангових закономірностей та дійшов висновку про справедливості застосування пропорції золотого перетину як усталеного показника розподілу у системі наукових комунікацій.

Ясар Тонта (Yasar Tonta), професор Хачетепського університету (Анкара, Туреччина), у виступі "Research assessment using bibliometric and scientometric measures: the good, the bad and the ugly"¹⁵ наголосив, що наукометричні та бібліометричні показники не можуть бути абсолютно визначальними для оцінки наукових досліджень, бо їх застосування надає широкі можливості для маніпуляції. Проте використання таких даних може бути складовою системи визначення ефективності наукової діяльності.

Сергій Назаровець, заступник директора Наукової бібліотеки Національного університету "Киево-Могилянська академія", представив результати дослідження комуніка-

ційних веб-каналів високоцитованих молодих українських учених, згідно з яким високі показники цитованості авторів не виявили кореляції із кількістю представлення цих робіт у відкритому доступі¹⁶.

Доповідь на тему "Бібліотечна систематизація в організації доступу до електронного каталогу (на прикладі ЕК НБУВ)" представив Ігор Перенесієнко, молодший науковий співробітник Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, який окреслив функції бібліотечної систематизації в організації доступу до електронного каталогу НБУВ, проілюстрував методику побудови індексу для розкриття змісту документа й визначив взаємозв'язки окремих індексів і систему їхньої ієрархії в електронному каталозі НБУВ.

Про досвід впровадження KoHa¹⁷, АБІС відкритого коду, розповів Сергій Дубик, завідувач відділу Науково-технічної бібліотеки Тернопільського національного технічного університету імені Івана Пулюя. У доповіді "АБІС KoHa як основа для формування віртуального бібліотечного простору ТНТУ імені Івана Пулюя" він розглянув можливості KoHa для формування віртуального освітньо-наукового простору їхнього університету.

Сергій Доценко, регіональний представник компанії "ExLibris" в Україні, розповів про автоматизовану бібліотечну інформаційну систему Alma¹⁸. Це АБІС нового покоління, яка повністю організована за допомогою сучасних хмарних технологій з покращеними можливостями для усіх бібліотечних процесів (комплектування, каталогізація, книговидача, робота з електронними ресурсами, статистика та аналітика).

Досвідом управління електронною колекцією поділилася Тетяна Борисова, завідувач відділу електронних ресурсів Наукової бібліотеки Національного університету "Киево-Могилянська академія". У доповіді "Ліцензійні електронні ресурси віддаленого доступу: досвід управління"¹⁹ вона висвітлила основні етапи роботи книгозбірні з електронними ресурсами (пошук, тестування, відбір, передплата, організація доступу, популяризація, аналіз статистики) і окреслила умови ефективного їх використання, зокрема простий доступ, інтуїтивний пошук, тяглість ресурсу, популяризація та навчання користувачів.

Питання оцифрування фондів бібліотеки стосувалася доповідь Таїсії Сидорчук, завідувача відділу рідкісної книги та рукописів Наукової бібліотеки НаУКМА, — "Автографи українських письменників в бібліотечній та архівній колекціях Наукової бібліотеки НаУКМА: проблеми та досвід оцифрування"²⁰. Пані Таїсія ознайомила присутніх із результатами роботи щодо переведення в електронний формат автографів і дарчих написів українських письменників, поетів, громадських і політичних діячів, які збереглися на виданнях і документах бібліотечної та архівної колекцій Наукової бібліотеки НаУКМА.

¹⁶ Назаровець С. Як підвищити цитованість наукових робіт?: <http://www.ekmair.ukma.kiev.ua/handle/123456789/4077>.

¹⁷ Онисько Г., Дубик С. АБІС KoHa як основа для формування віртуального бібліотечного простору Тернопільського національного технічного університету імені Івана Пулюя: <http://www.ekmair.ukma.kiev.ua/handle/123456789/4086>.

¹⁸ Доценко С. Alma — бібліотечна система нового покоління: <http://www.ekmair.ukma.kiev.ua/handle/123456789/4085>.

¹⁹ Борисова Т. Ліцензійні електронні ресурси віддаленого доступу: досвід управління: <http://www.ekmair.ukma.kiev.ua/handle/123456789/4080>.

²⁰ Сидорчук Т. Автографи українських письменників в бібліотечній та архівній колекціях Наукової бібліотеки НаУКМА: проблеми та досвід оцифрування: <http://www.ekmair.ukma.kiev.ua/handle/123456789/4088>.

¹³ Червінський Л. Information resources from leading publishers for academic libraries: <http://www.ekmair.ukma.kiev.ua/handle/123456789/4081>.

¹⁴ Костенко Л. Синергетика наукових комунікацій: <http://www.ekmair.ukma.kiev.ua/handle/123456789/4084>.

¹⁵ Тонта Y. Research assessment using bibliometric and scientometric measures: the good, the bad, and the ugly: <http://www.ekmair.ukma.kiev.ua/handle/123456789/4089>.

У рамках другого дня конференції на базі Державної академії керівних кадрів культури і мистецтва відбувся круглий стіл "Бібліотечна освіта: виклики суспільства знань", який відвідали провідні фахівці у сфері бібліотечно-інформаційної діяльності. Було утворено робочу групу із удосконалення системи бібліотечної освіти в Україні та розглянуто важливі питання щодо подальшого розвитку галузі. Оскільки сьогодні існує можливість інтеграції у журналістику бібліотечної справи, учасники круглого столу обґрунтували важливість її виокремлення. Фахівці також розглянули навчальні плани коледжів культури та обговорили співвідношення викладання бібліотечнознавчих дисциплін (фундаментальних та професійних) у коледжах та університетах культури в Україні. Робоча група запропонувала президії Української бібліотечної асоціації розглянути питання про створення секції з бібліотечної освіти в УБА, а також запланувала ряд подальших зустрічей, присвячених питанням модернізації вищої бібліотечної освіти в Україні.

12 березня відбулася завершальна сесія III Міжнародної науково-практичної конференції "Наукова комунікація в цифрову епоху", присвячена питанням новітніх інформаційно-комунікаційних технологій та кооперативної діяльності бібліотек.

Сесію розпочав виступ Наталії Якуніної, завідувача методичного відділу Наукової бібліотеки імені М. Максимовича Київського національного університету імені Т. Шевченка, — "Інформаційно-довідкова діяльність бібліотек ВНЗ України в умовах корпоративної взаємодії". Вона доповіла про основні напрями роботи університетської книгозбірні як науково-методичного центру для бібліотек ВНЗ державної форми власності, детально зупинившись на роботі з формування електронного контенту бібліотек вищів, наповнення їх інституційних архівів, корпоративної взаємодії тощо.

Тетяна Данильченко, молодший науковий співробітник Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського у доповіді "Комплекс дистанційних бібліотечно-інформаційних послуг наукової бібліотеки: доступність та адресність" презентувала учасникам конференції інформаційний сервіс "е-Науково-методична служба", який працюватиме в тестовому режимі на веб-порталі НБУВ. Сервіс має на меті довідкову та консультативну підтримку бібліотечних фахівців з питань бібліотечно-інформаційної діяльності.

Людмила Коновал, молодший науковий співробітник Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, у спільній доповіді з Оленою Яковенко, науковим співробітником Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, на тему "Традиційні та новаційні аспекти організації роботи з незадоволеними запитами користувачів у науковій бібліотеці" порушила проблеми обслуговування читачів в умовах безперервного зростання документного потоку. Доповідачка зауважила, що упередженню й скороченню незадоволених запитів сприяє поєднання традиційних форм роботи з інформаційно-комунікаційними технологіями (створення БД "Відмови користувачам НБУВ"), використання власних внутрішніх резервів бібліотеки та кооперативна діяльність підрозділів установи.

Питання пошуку і запровадження нових форм обслуговування абонентів висвітлила Людмила Савенкова, директор Наукової бібліотеки Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, яка у доповіді "Консультаційна діяльність бібліотекаря-бібліографа у процесі змін"²¹ наголосила на інертності переважної більшості українських бібліотек у впровадженні новітніх послуг.

²¹ Савенкова Л. Консультаційна діяльність бібліотекаря-бібліографа у процесі змін: <http://www.ekmair.ukma.kiev.ua/handle/123456789/4079>.

Ірина Кучма, учасник робочої групи з адаптації ліцензій Creative Commons до українського законодавства, у доповіді "Авторське право і ліцензії відкритого контенту: Creative Commons українською"²² розповіла про міжнародну практику використання ліцензій відкритого контенту Creative Commons електронними архівами, видавництвами, науковими установами та іншими організаціями, а також ознайомила з базовими засадами всіх типів ліцензій Creative Commons та результатами роботи вітчизняних правників щодо адаптації цих документів до українського законодавства.

У завершальний день конференції відбувся круглий стіл "Відкритий доступ та університетські репозитарії", участь у якому взяло майже 50 представників провідних бібліотек країни, дослідники, видавці та ін. Учасники дізналися про сучасні світові тенденції у межах руху сприяння відкритому доступу, про які розповіла Ірина Кучма, менеджер програми "Відкритий доступ eIFL"²³.

Доповідь про стратегію "зеленого шляху"²⁴ у відкритому доступі та її особливості й роль у науковій комунікації представила Тетяна Ярошенко²⁵ директор Наукової бібліотеки НаУКМА. Розглядаючи університетські репозитарії як внесок наукової спільноти у світовий рух відкритого доступу, Сергій Назаровець, заступник директора з автоматизації Наукової бібліотеки НаУКМА, наголосив також і на проблемах українських електронних архівів²⁶. Про досвід розбудови та впровадження університетського репозитарію в Національному університеті "Киево-Могилянська академія" розповіла завідувач відділу електронних ресурсів Наукової бібліотеки НаУКМА Тетяна Борисова.

Загалом, три дні конференції пройшли в дискусіях та обговореннях, оскільки порушені питання віддзеркалюють багато гострих проблем, що сьогодні мають місце в українському науковому середовищі. Саме тому учасники підготували резолюцію, до основних положень якої увійшли такі пункти:

— рекомендувати запровадити низку заходів щодо обговорення оптимізації наукової періодики відповідно до досвіду вітчизняних вчених та нових вимог Департаменту атестації кадрів вищої кваліфікації України;

— звернути увагу Міністерства освіти та науки України, Національної академії наук України, Департаменту атестації кадрів вищої кваліфікації України на необхідність оновлення вимог до наукових фахових видань, зокрема додати обов'язкові пункти про наявність сайту журналу та його наповнення, функції пошуку та глибокого архіву, обов'язкове рецензування, етичні норми та авторське право, склад редколегії та її відповідальність за зміст видання, мінімальну кількість тиражу видання — необхідні для включення вітчизняних видань до світових наукометричних баз даних;

— підтримати ініціативу редакторів вітчизняних наукових видань щодо відмови від використання ДСТУ ГОСТ 7.1:2006 для оформлення списків джерел на

²² Кучма І. Авторське право і ліцензії відкритого контенту: Creative Commons українською: <http://www.ekmair.ukma.kiev.ua/handle/123456789/4076>.

²³ Кучма І. Відкритий доступ: світові тенденції: <http://www.ekmair.ukma.kiev.ua/handle/123456789/4074>.

²⁴ Ярошенко Т. Зелений шлях відкритого доступу. Репозитарії та їх роль у науковій комунікації: перші двадцять років // Бібліотечний вісник. — 2011. — № 5. — С. 3—10.

²⁵ Ярошенко Т. Відкритий доступ до інформації: зелений шлях: <http://www.ekmair.ukma.kiev.ua/handle/123456789/4075>.

²⁶ Назаровець С. Інституційний репозитарій у мотоциклі з коляскою: <http://www.ekmair.ukma.kiev.ua/handle/123456789/4073>.

користь міжнародних стандартів бібліографічного опису, що поширені у конкретній науковій галузі, задля швидкої інтеграції вітчизняних наукових видань у міжнародний академічний простір;

— ініціювати спільне звернення до Кабінету Міністрів України науковців, видавців, бібліотекарів із проханням врегулювати можливості оплати закордонних членських внесків за присвоєння ідентифікаторів Digital Object Identifier (DOI) та оформлення національної передплати електронних баз даних;

— сприяти зростанню обізнаності вітчизняних видавців наукової літератури щодо переваг дотримання видавничих стандартів (ISSN, наявність англомовної версії, сайта видання, DOI) та здійсненню жорсткого державного контролю за дотриманням цих вимог. Попередити (через вимоги ДАК до фахових видань) про відповідальність видавця (редколегії) за надання списків літератури, що містять неправильно зазначені або неіснуючі джерела;

— підтримати ініціативу відкритого інтернет-доступу до результатів наукових досліджень, які проводяться коштом Державного бюджету України із застосуванням відповідних вимог до звітних процедур;

— сприяти обізнаності українських науковців у галузі авторського права та легального поширення й використання електронного контенту, зокрема щодо ліцензій Creative Commons, які пропонують гнучкий та раціональний підхід до роботи з об'єктами авторського права у цифровому середовищі. Узгодити з Міністерством юстиції України легальність електронних документів для передачі авторських прав;

— сприяти організації та проведенню серії безкоштовних навчальних семінарів з питань впровадження видавничих платформ (Open Journal Systems), створення сайтів видань, дотримання норм авторського права, оформлення заявок на внесення видання до баз даних, технічних норм верстки та редагування, одержання DOI тощо, які будуть відзняті на відео та розміщені у відкритому доступі.

Учасники конференції запрошують всіх зацікавлених осіб до подальших обговорень, запровадження стандартів, ідей задля розвитку якісної наукової комунікації.

В статье рассмотрены вопросы научной коммуникации с точки зрения исследователей, издателей и библиотечарей, поднятые на III Международной конференции НаУКМА в марте 2015 г. Представлен, в частности, анализ журнальной модели научной коммуникации, современного состояния издания отечественных научных журналов и их соответствие международным стандартам. Также освещены актуальные вопросы наукометрии и библиометрии, менеджмента электронных ресурсов в современных библиотеках, применения новых информационных технологий, стратегий открытого доступа, в частности в развитии тематических и институциональных депозитариев. Рассмотрены отдельные аспекты библиотечного образования, представлена резолюция конференции.

This essay discusses the changes driven by the e-publishing and the impact on the scholarly communication systems take holders' interrelationships (publishers-researchers, publishers-libraries and publishers-users interrelationships), provided at the Third International Conference at National University of Kyiv Mohyla Academy during March 2015. This article also includes an analysis of magazine models of academic communication and the current state of scientific journals of national publications and their compliance with international standards. Here we also elaborate current issues of bibliometrics and scientometrics, electronic resources management in modern libraries, the introduction of new information technologies, openaccess policies, including the development of subject and institutional repositories. Several specific aspects of library education are also examined here, the Conference resolution is submitted.

Надійшла до редакції 15 квітня 2015 року

УДК 001.3:070](100)

Тетяна Андрєєва,
головний редактор журналу
"Tobacco Control and Public Health in Eastern Europe"

Які регуляторні рішення потрібні для збільшення кількості наукових публікацій міжнародного рівня*

Для досягнення будь-якої мети ми зазвичай враховуємо причинно-наслідкові зв'язки і намагаємось активізувати фактори, які наблизять бажаний результат. Але іноді ці зв'язки не є лінійними, вони замкнені в коло або спіраль, яка рухається у висхідному або низхідному напрямі. Ймовірно, так само відбувається у процесі становлення та розвитку науки національного рівня. Наявність багатьох гравців, або стейкхолдерів, здатних впливати один на одного, ускладнює структуру таких зв'язків.

Далі розглянемо характеристики основних гравців зазначеного процесу, враховуючи:

- 1) те, що від них очікується, тобто їхню роль або вплив на ситуацію;
- 2) їхні власні потреби, інтереси, мотивацію, через що цілі гравців можуть змінюватися або різнитися у підгрупах;
- 3) з якими іншими гравцями вони взаємодіють і в чому полягає їхній вплив на партнерів.

* Пропонований матеріал є розширеною версією доповіді на III Міжнародній конференції "Наукова комунікація в цифрову епоху" від 10 березня 2015 року, м. Київ.